

MEGEMLEKEZÉS ID. NOSZKY JENŐ SZÜLETÉSÉNEK
100-IK ÉVFORDULÓJÁRÓL

Dr. VARGA Gyula

Már csak néhány hónap választ el bennünket 1980. november 3-tól, amikor 100-ik évfordulója lesz annak a napnak, melyen meglátta a napvilágot az a kisfiú, akiből csaknem egy félévszázadon keresztül a magyar föld megismerésének, kutatásának egyik élharcosa lett. Id. Noszky Jenőre emlékezünk, aki századunk első éveiben szerezte meg természetrajz-földrajz tanári képesítését. De hamarosan rájött, hogy nem elégíti ki az, ha a könyvekből tanult természetrajzot többszörösen is elmondja a katedráról a figyelő vagy talán alig figyelő diákoknak, maga is jobban megakartá ismerni a természetet, a magyar földet. 1906. után, Késmárki tanársága alatt alkalma volt megismerni a Keleti-Tátrát és a hozzácsatlakozó Szepességet, amely visszavonhatatlanul a földtan felé irányította pályáját. Igaz, az első oltást Szontagh Tamás adta az alig végzett fiatalembernek, amikor elvitte magával a Bihar hegység K-i oldalának térképezésében segédkezni. Később a Földtani Intézet is észrevette a fiatal tanár geológia iránti érdeklődését és mint külső munkatársat megbizta őt kisebb-nagyobb területek földtani térképezésével. Alapos megfigyelő képessége és munkaszeretete nyomán olyanokká váltak térképei, melyeket még ma is elő-elővesznek azok a kutatók, akik jelen feladatként az általa felvételezett területeken kapnak kutatási megbízást.

A csaknem harmincéves térképező tevékenysége során bejárta az Osztrovszki - Vepor hegység D-i részét és a Börzsöny hegységtől az Eger-patakig terjedő hatalmas területet, beleértve a salgótarjáni barnakőszén-medencét is. A medence rétegtani vizsgálatai során felismerte, majd elkülönítette az azóta általánossá vált helvét (kárpáti) és rupéli, gyakran a megtevésztésig hasonló kifejlődésű agyagmárgákat. Ennek a felismerésnek nem-

csak tudományos, de gazdasági jelentősége is van, hiszen a barnakőszénkutató furások csakis a helvétai sorozatból indítva lehetnek eredményesek,

1926-ban a debreceni Honismertető Bizottság kiadta a Mátra-hegységről szóló monográfiáját, amely címe ellenére inkább a hegység geológiájával, mint geomorfológiájával foglalkozik. Ez volt az egyetlen összefoglaló munka a Mátra-hegységről mindaddig, míg az 1958-ban megindult részletes térképezés be nem fejeződött. Id. Noszky Jenő térképén már körülhatárolva találtuk meg azokat a területeket, amelyeket az érckutatások szempontjából különös tekintettel kellett vizsgálnunk és amelyekről a kutatások ki is derítették, hogy ott a föld mélye polimetallikus ércteléreket rejt. Igaz az utóbbi évtizedekben végzett vizsgálatok jelentősen kiterjesztették a posztvulkánosan átalakult területek határát, de elismerjük, hogy a Mátra-hegységben, a Vércverés közelében bejelölt M-betű is hozzájárult a Közép-Mátra érces teléreinek megismeréséhez. Az is igaz, hogy a Mátra-hegy vizsgálata során Ő még nem tagolta a különböző genetikájú és másodlagosan átalakult vulkanitokat, de teljes részletességgel ismertette a hegységet övező üledékek egymásutániságát és azoknak a barnakőszénkutatásban betöltött szerepét.

1940-ben kiadta a Cserhát-hegység földtani viszonyai című monográfiáját, amely szintén alapvető munka a területről és amelyen már a vulkanitok részletesebb ismertetését is megtaláljuk. A két említett munka jól szemlélteti a nagy kutató tudományos fejlődését, hiszen köztudott, hogy a Cserhát-hegység középső részéről ma sem ismerünk jobb térképet és lehet, hogy ez az összefoglalás még évekig alapja lesz az ott dolgozó geológusok munkájának.

Id. Noszky Jenő jelentős érdemeket szerzett a paleontológiában, illetve annak a sztratigráfiában való alkalmazásában. Számos őslénytani lelőhelyet irt le és egészített ki megfigyeléseivel, pl. a híres egri felső-oligocén fauna-együttes listáját közel ezer fajra növelte. Sokszor indítatva érezte magát, hogy a természet megismerésében szerzett újabb adatait necsak szaktársainak mondja

el, ilyenkor születtek ismeretterjesztő cikkei, melyek még a fiatalabb nemzedékek körében is népszerűek voltak, mint a Mátra hajdankori gejzirjei, stb.

Legyen szabad itt egy kis történetet elmesélnem, hogyan is történt első találkozásom Jenő bácsival, 9 éves lehettem, amikor egyik reggel barátom azzal keresett fel, hogy egy pesti rokonuk van náluk és hívja őt kirándulni a Salgó várra. Gyere te is velünk. Örömmel, - válaszoltam, ugyanis nagyon szerettem kirándulni és akkor már kezdett érdekelni a földrajz is. Amint Jenő bácsival elindultunk a Salgótarján melletti Vizválasztóról, nemsokára csendesen megjegyezte, hogy a közelben egy hatalmas sziklának kell lenni. Csodálkozva néztünk Rá, arra gondolva, vajon honnan tudhatja azt egy pesti ember, hogy ott egy hatalmas szikla van? Mi jól ismertük, hiszen az a kőszirt volt "rabló-pandur" játékaik egyik bástyája. Akkor még azt sem tudtam, hogy van ilyen mesterség, hogy geológus, de ma már nyugodtan mondhatom akkor lettem beöltve a geológia iránti szeretettel. Jenő bácsi - látva csodálkozásunkat - beszédesebbé vált, néha le-lenyult egy marék homokért, megjegyezve, hogy az egykor a tenger fenekén volt. Miután egy kis lihegés után feérkeztünk a Boszorkány-kőre, amit másképpen Kis-Salgónak hívnak, leültünk pihenni. Jenő bácsi körülmutatott a tájon és megjegyezte, hogy valamikor ott egy nagyon sűrű erdő volt, melyet később elborított a tenger. Abból az erdőből keletkezett a szén, amivel ma a "sparhétban" tüzelünk. Elmondta azt is, persze azon a tengeren még nem uszkáltak hajók és emberek sem éltek azon a vidéken. Később elmesélte, hogy a Salgón, Szilvaskőn, Pécskőn, Nagykőn és a Medvesen a föld mélyéből izzó kőolvadék nyomult fel és a felszínen megszilárdult. Akkor keletkezett a Boszorkánykő is, amelyen most ülünk - mondta. Csodálatos meséjét Jenő bácsi csak akkor hagyta abba, amikor órájára pillantott és azt mondta, hogy siessünk, hogy Salgóbányán elérjük a fogaskerekű vonatot, amivel hazamehetünk. De hogy a "mese" még emlékezetesebb maradjon, Tarjánba behívott a Peész cukrászdába, ahol vendégei voltunk egy krémes lakomára.

Utána márcsak egyszer láttam viszont Jenő bácsit egy szakülésen első éves "golya" koromban, több hozzá hasonló idősebb ur társaságában az egyetem ásványtani gyakorlójában. Azóta is felvetődik bennem, id.Noszky Jenő nemcsak jó kutató, de jó tanár is lehetett, szavai, melyeket ott a Boszorkánykövön mondott, ma is visszacsengenek fülembé.

REMEMBRANCE OF JENŐ NOSZKY ON THE 100th ANNIVERSARY OF HIS
BIRTHDAY

Gyula VARGA

One of the most active surveying geologists of the first half of this century was J. NOSZKY, Sr. In addition to the geological mapping of the Cserhát and Mátra Mountains he wrote several papers on the Oligocene and Miocene formations of the Northern Midmountains; many of them are reliable up to the present.

Besides his professional work he published some popular papers making a great contribution to arouse the interest of the young generation in geology and stratigraphy.

